

Charles Taylor

Toto je časť z pôvodnej dvojjazyčnej verzie, kde je slovenský text zobrazený na každej druhej strane.

Subtílné chápanie západnej modernity¹ Úvod do filozofie Ivana Illicha

V modernej etike sa výrazne prejavuje fetišizmus uctievaní normy a pravidiel. Prostredníctvom pravidiel sa nenazerá len na právo, ale aj na etiku. Napríklad podľa Kanta by sme na prvé miesto mali zásadne klásť reguláciu na základe rozumu alebo ľudskosť ako racionálnu silu. Systém agapé naproti tomu uprednostňuje reakciu na určitú konkrétnu osobu, ktorá sa riadi emóciami. Túto reakciu nemožno zredukovať na všeobecne platné pravidlo. Keďže v súlade s tým nedokážeme žiť – „pretože vaše srdcia sú tvrdé“ –, potrebujeme pravidlá. Nejde o to, že by sme ich mohli jednoducho zrušiť, ale o to, že moderná liberálna civilizácia si z nich urobila fetiš. Domnievame sa, že musíme nájsť ten správny systém pravidiel, noriem a potom ho neochvejne dodržiavať. Už nedokážeme vnímať to, ako ťažko tieto pravidlá padnú ľuďom z mäsa a kostí, nie sme schopní všimnúť si dilemy, ktoré musia zametať pod koberec: napríklad dilemu

spravodlivosť kontra milosrdenstvo; alebo dilemu spravodlivosť kontra obnova vzťahov, čo sme videli v Južnej Afrike v prípade jej Komisie pre pravdu a zmierenie, ktorá bola žiarivým príkladom pokusu vymaniť za z existujúcich kódexov založených na odplate.

V rámci tohto pohľadu (vychádzajúceho z noriem) sa v príbehu o dobrom Samaritánovi niečo veľmi dôležité stráca. Svet usporiadaný podľa tohto systému pravidiel, trestov a rozčlenení môže náhodnosť javov vnímať iba ako prekážku, dokonca ako nepriateľa a hrozbu. Ideálom je dostať ju pod kontrolu, rozšíriť sieť kontroly tak, aby bola náhodnosť obmedzená na minimum. Náhodnosť je, naopak, základnou črtou príbehu o dobrom Samaritánovi – je odpoveďou na otázku, ktorá ju vyvolala. Kto je mi bližný? Ten, na ktorého narazíte, o ktorého zakopnete, ten, ktorý leží zranený na ceste. Čistá náhoda prispieva aj k utváraní primeranej, vhodnej reakcie.

¹ Táto esej je skrátenou verziou predhovoru k dielu Charlesa Taylora *The Rivers North of the Future: The Testament of Ivan Illich (As Told to David Cayley)*, (Ed.) D. Cayley. Anansi, Toronto, 2005. Nasledovný úryvok tiež pochádza z toho istého zväzku.

Niečo nám to hovorí a zodpovedá to naše najhlbšie otázky: toto je váš blížny. Aby sme to však dokázali vnímať, musíme sa vymaniť z monotematickej posadnutosti, podľa ktorej je náhodnosť nepriateľom, ktorého treba ovládnuť.

Z tohto dôvodu má pre nás Illichovo dielo v súčasnosti taký význam. Považujem ho za viac ako užitočné, dokonca inšpiratívne, pretože som dlhé roky pracoval na hľadaní dôkladne vykresleného chápania západnej modernity. Toto chápanie by malo poskytovať presvedčivý výklad toho, ako modernita vznikla, a malo by umožňovať aj vyvážený výklad toho, čo je v nej dobré, ba dokonca skvelé; a toho, čo je menej dobré, dokonca nebezpečné a deštruktívne. Illichovo chápanie našich moderných pomerov ako vedľajšieho produktu „skazeného“ kresťanstva vystihuje jeden z dôležitých dejinných vektorov, ktoré priniesli modernú éru, a umožňuje nám vidieť, ako sa v nej úzko prelína dobro a zlo. Naša civilizácia sa stará o zmierňovanie utrpenia a o blaho ľudí v univerzálnom rozsahu, ktorý je v histórii nevidaný, no súčasne nám hrozí, že nás táto civilizácia uväzní vo formách, ktoré sa môžu ukázať ako cudzie a odludštené. Ak si to uvedomíme, mali by sme pre-

siahnuť povrchných a ukričaných nadšenecov a kritikov modernity alebo „projektu osvietenstva“.

Illich vo svojej komplexnej vízii a vo svojich argumentoch – prenikavo dôkladných z historického hľadiska – ponúka nový strategický plán, ako pochopiť, čo je ohrozené v našom decentralizovanom, objektivizujúcom, netelesnom spôsobe transformácie seba samých, a darí sa mu to bez toho, aby sa uchýľoval ku klišé antimodernizmu.

Súbory noriem, dokonca aj tie najlepšie, sa môžu stať modláorskymi pascami, ktoré zvädzajú k spoluúčasti a spoluvine na násilí. Illich nás upozorňuje na to, aby sme sa absolútne nevkladali ani do kódexu – hoci možno toho najlepšieho kódexu mierumilovnej, rovnostárskej rozmanitosti – do kódexu liberalizmu. Stred nášho duchovného života by sme mali nájsť mimo tohto súboru noriem, v rovine hlbšej, ako má tento kódex, v sieťach živého záujmu, ktoré sa tomuto kódexu neobetujú a ktoré ho z času na čas musia dokonca rozvracať. Tento odkaz vychádza z určitej teológie, na vedomie by sme ho však mali zobrať všetci.

z anglického originálu preložila Jarmila Mikušová

Toto je časť z pôvodnej dvojjazyčnej verzie, kde je slovenský text zobrazený na každej druhej strane.